

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiati her yerde 15 kuruş
seneliği, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE—

Cilt: V

Ankara, 13 Kânunevel, 1928

Sayı: 107

SANAATTE HAKİKATPERESTLİK

Yazan: GSELL

Nakleden: VAHİD

Darülfünun caddesinin mün-tehasında, Champ - de - Mars'ın yakınında, ıssız ve تنها bir noktada «Mermer Mahzeni» bulunmaktadır.

Otların istilâ ettiği geniş bir avluda kurşunî renkte ağır taş kütleleri yatıyor ki bunların bazı yerlerinde henüz yarılmış olan ve kırığıya müşabih bir beyazlıkta bulunan kırıklar görülür. Bunlar Hükûmetin — sipariş şerefine mazhar kıldığı nâhitlere mahsus olmak üzere — hıfzetmekte olduğu mermerlerdir. Avlunun bir tarafı üzerinde muhtelif heykeltraşlara tahsis edilmiş on kadar atelye sıra ile dizilidir. Umumî hey'eti adeta bir nevi manastır hücreleri zannedilecek derecede harikul'ade sakın küçük bir sanat beldesi!

Rodin, bu hücrelerden ikisini işgal ediyor idi. Bunların birinde tamamlanmamış halinde bile tesir icra eden *Cehennem kapısı* namındaki eserinin alçıdan kalıbı mahfuz idi; ötekinde de kendisi çalışıyor idi.

Çok defa onu necip bir sa'yü gayret içinde geçirdiği günün akşamında, bu mevkide ziyaret etmiştim. Bir iskemle alır, karanlığın basmasıyle işini tatile mecbur kalmasını bekler idim: ona iş başında iken bakar dururdum. Güneşin son şuaatından istifade etmek arzusu ona şiddetli bir gayret verir idi.

Küçük taslakları çamurun içinde nasıl sur'atle yoğurduğu gözümün önüne geliyor: bu, kendisi için büyük şekiller istih-saline daha ziyade sabr ve sebat

ile sarfettiği itina ve ihtimamlar arasındaki zaman fasılasında zevkaldığı bir oyun idi. İlk çırpıda husule getirdiği bu tasarlamlar ona şevk verirdi, çünkü bunlar, daha derin ve fakat daha ağır bir tetkike dayanamayacak derecede çabuk zailolan bir hakikata malik güzel vaz'ütavrları hemen zabt ve tesbit etmesine medar olurlar idi. Çalışırken kullandığı *metot* garip idi: atelyesinde erkek veya kadın bir çok çıplak vücutlar dolaşırlar veya dinlenirlerdi.

Rodin, hayatın bütün serbestliyle hareket eden çıplak vücutları mütemadiyen gözü önünde bulundurabilmek için bu *model*leri para ile tutar, onlara hiç durmaksızın dikkatle bakardı. İşte bu sayededir ki kendisi hareket halinde bulunan adalâtın şekil ve manzarasıyle ötedenberi ünsiyet peyda etmişti. Zamanımız insanları için müstesna bir hal olan ve hatta heykeltraşlarca bile umumî surette yalnız resmin yapıldığı esnada görülebilen bir çıplak vücut, *Rodin*'in alışkın olduğu bir manzara idi. Eski Yunanilerin beden idmanlarında, kurs fırlatmalarda, yarış ve müsabakalarda, koşularda icra edilen talimleri seyr ve temaşa edeede insan vücudu hakkında iktisap etmiş oldukları malêmatı ve peyda ettikleri ülfeti *Rodin* gözü önünde mütemadiyen gidip gelmekte olan çıplak insanları daimî surette hazır bulundurmakla temin ve istihsal eylemiş ve bu suretle hissiyatın bütün vücut aksamı üzerindeki ifadelerini

keşfe muvaffak olmuştu. İşte *Mütefekkir* unvaniyle şühret bulan eseri buna delildir.

Umumiyetle, ruhın yalnız çehre üzerine in'ikâs ettiği zannolunur; simanın alaimindeki hareket bize ruhî hayatın zahirde yegâne tecellisi gibi görünür. Fakat hakikatta vücudun hiç bir adalesi yoktur ki içimizdeki tahavvülleri tefsir ve izhar etmesin. Adalatın kâffesi sürur veya elemi, şevk veya ümitsizliği, sükûnet veya tehevvrü ifade eder... gerilen kollar, gevşek bırakılan bir gövde her halde gözler veya dudaklar kadar tatlı tebssüm ederler. Lâkin bedenın aldığı bütün şekil ve hey'etleri şerh ve tefsir edebilmek için insan hıkkatın o güzel kitabının sayfalarını heceleme ve okumak hususunda büyük bir sabır ve sebatla meleke peyda etmiş olmak lâzımdır. İşte eski zaman üstatları kendi medeniyetlerine mütaallik ahlâk ve adat sayesinde böyle yaptılar, ve işte *Rodin* de kendi azm ve iradesinin kuvvetiyle zamanımızda bunu tekrar etti.

Canlı *model*'lerini göziyle takip eder, onlarda cevelân eden hayatın güzelliginden sessizce zevk ve lezzet alırdı; genç kızlardan birinin yere düşen bir kalemi almak üzere eyilirken vücudundaki cazibedar elastikiyete, altın gibi saçlarını başı üzerinde toplamak üzere kollarını geren diğer bir genç kızdaki nazik zarafete, yürümekte olan bir erkeğin asabî metanetine takdir ile bakardı; erkek olsun, kadın olsun, bunlardan her hangi



Mütefekkir

biri kendi zevkine muvafık bir vaziyet alınca o vaziyeti muhafaza etmesini ondan talep eder ve işte o vakit derakap çamurunu kavrar... bir taslak vücade ketirirdi; bundan sonra aynı sür'atle diğer birine başlar ve onuda öylece temsil ve tasni ederdi.

Bir akşam, atelyesine karanlık basmağa ve modeller dahi perdelerin arkasında giyinmeye başlayınca sanaatta takıp ettiği metod hakkında üstat ile musahabeye giriştim. Dedim ki:

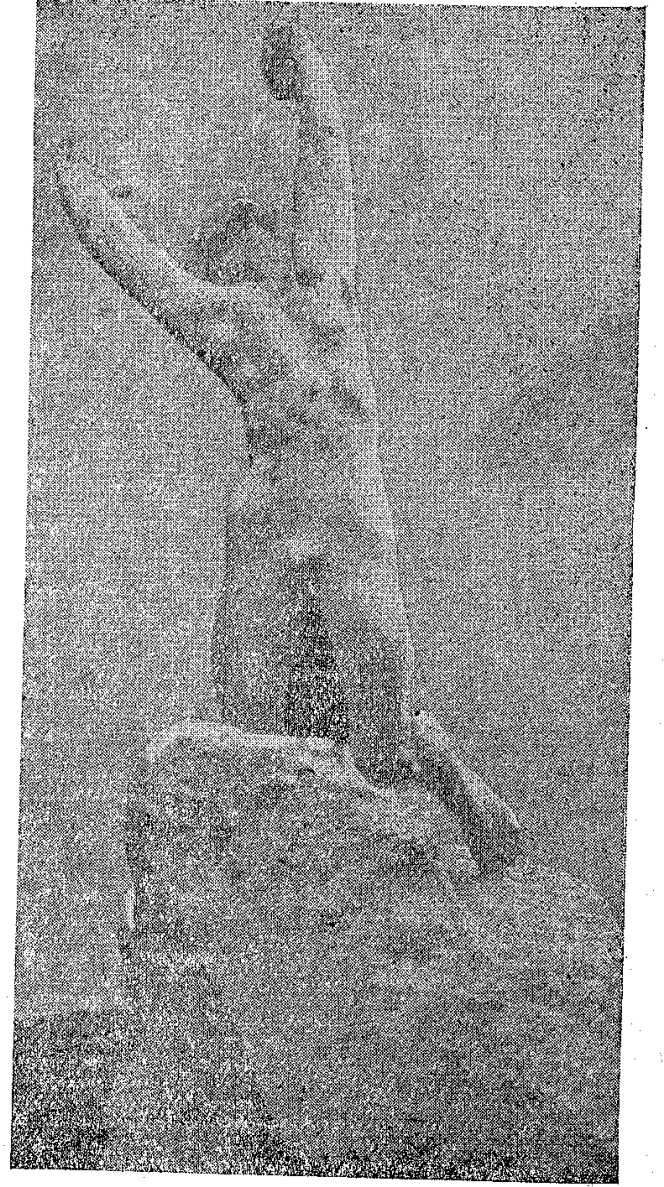
—Sizde benim hayretimi mucip olan şey meslekdaşlarınızdan büsbütün başka bir surette çalışmanızdır. Onlardan pek çoğunu tanırım, nasıl çalışdıklarını da gördüm. Onlar modeli *Masa*,nın üzerine çıkartırlar ve şu veya bu vaziyeti almasını ona ihtar ederler. Hatta ekseriya kollarını

ve bacaklarını kendi keyiflerine göre uzattırır veya büktürürler, gövde ve başını kendi arzularına göre — adeta mefsalli yapılmış kuklalar gibi — meylettirir veya doğrulttururlar ve ancak bundan sonra işe başlarlar.

Siz, bil'âkis, modellerinizin dikkate lâyık bir vaziyet almalarını bekliyor ve işte bu vaziyeti tespit ve tasvir eyliyorsunuz. Bir derecede ki onlar sizin emrinize tabi olacağına siz onların emri altında gibi görünüyorsunuz.»

Şekillerini ıslak bezlere sarmakla meşgul bulunan *Rodin*, bana yavaş bir sesle cevap vererek:

—Ben onların değil, tabiatın emri altında bulunuyorum, dedi. İhtimal ki meslekdaşlarınızın şimdi söylediğiniz tarzda çalışmalarına kendilerince sebepler vardır; fakat tabiatı öyle cebr



Son Feryat

ve tazyık edişleri, insanlara adeta kukla gibi muamele etmeleri neticesinde kendilerini sun'î ve cansız eserler husule getirmek tehlikesine maruz kılarlar. Bana gelince, ben hakikatın arkasından koşduğum, hayatı gözettiğim için, onlara imtisal etmekten tevakkı ederim. Tarassut altında bulundurduğum evza ve harekâtı bütün hakikatiyle zabtederim, fakat o harekâtı modellerime aldırın asla ben değilim.

Hatta tasviriyle meşgul bulunduğum bir mevzu, şayet modelimin muayyen bir tavur almasını talep etmeğe beni mecbur edecek olsa bile ben o tavır ve vaziyeti ona gösteririm fakat bu vaziyeti alması için kendisine el ile dokunmaktan daima içtinap ederim; zira ben ancak hakikatın bana hiç bir haricî sebep olmaksızın ancak kendiliğinden göstermiş

olduğu şeyi temsil etmek isterim.

Ben her şeyde tabiata münkat olurum ve hiç bir vakit ona emir vermek iddiasında bulunmam. Benim yegâne arzu ve maksadım ona tamamı temamina sadık olmaktır.»

Biraz muziplik niyetiyle dedim ki:

—Öyle amma, siz eserlerinizde tabiatı tıpkı olduğu gibi göz önüne koymiyorsunuz ki...»

Derakap ıslak bezleri elinden bırakarak ve kaşlarını çatarak:

—Hay hay! dedi, tıpkı olduğu gibi!»

—Fakat tabiatı tebdile mecbur oluyorsunuz...

—Asla ve kat'a! öyle yapacak olsam kendime lânet ederim.

—Lâkin tabiatı tebdil ettiğinize delil şudur ki heykelini yaptığınız bir şahsın şayet alçı ve ya saireyle kalıbı alınacak olsa bu kalıp hiç bir vakit sizin vücuda getirmiş olduğunuz heykelin icra ettiği tesiri husule getirmez.»

Biraz düşündükten sonra dedi:

— Doğrudur! Fakat bu da kalıbın, benim yaptığım heykel-den daha az hakikî olduğu içindir. Zira bir modelin kalıbı alındığı müddetçe canlı bir vaziyeti bilâfasıla muhafaza etmesi imkân haricindedir. Halbuki ben vaziyetin umumî hey'etini hafızamda tutar ve modelden de benim bu hafızama uymasını mütemadiyen talep ederim. Hatta daha iyisi var: alınan kalıp ancak haricî şekli gösterir, ben ise bundan başka ruhu ve hissiyatı da tecessüm ettiririm ki bunın tabiat aksamından olduğuna hiç şüphe yoktur. Ben bütün

hakikatı görürüm, yalnız satıh üzerindeki değil; tefsir ve izahına çalıştığım ruhî haleti ifade eden hatlar hangisiyse onları daha ziyade belli ederim»

Bunu söylerken yanımdaki masa üzerinde durmakta olan ve en güzel asarından biri addolunan bir heykeli gösterdi:

— Diz çökmüş ve kollarını tazarrula semaya kaldırmış bir delikanlıdır. Bütün vücudu elem ve endişe ile gergin, bedeni arkaya doğru mail, gövsü şişkin, boynu yeisin tesiriyle dimdik, elleri de gûya asılıp tutunmak istediği esraralut bir mahlûka doğru uzatılmış

— İşte bakınız, yeis ve ümitsizliği ifade eden adalatı daha ziyade belli ettim. Burada, şurada, daha ötede... Niyaz ve tazar-ruun savletine delâlet eden veterlerin gerginliğini fazla gösterdim...» diyor, ve eserinin en asabî olan kısımlarını eliyle işaret ederek gösteriyordu.

Biraz lâtife olarak dedim ki:

— Sizi işte şimdi yakaladım, üstat! Kendiniz dahi: «*daha ziyade belli ettim*», «*fazla gösterdim*» diyorsunuz. Görüyorsunuz ya, demek ki tabiatı tebdil ettiniz.»

Benim ısrarım üzerine gülmeye başladı ve cevaben:

— Hayır dedi. Tabiatı tebdil etmedim, daha doğrusu ettimse de o esnada farkına varmayarak yaptım; çünkü benim görüşüme o vakit tesir etmekte bulunan his, bana tabiatı bu heykelde tasvir ettiğim gibi gösterdi. Eğer gördüğümü tadile, yahut daha ziyade güzelleştirmeye kalkışsaydım hiç de iyi bir şey husule getirmezdin.» Bir az sonra sözüne devam ederek:

— Vakıa itiraf ederim ki sanatkâr hiç te tabiatı adi insanlara göründüğü gibi görmez, çünkü sanatkârın teheyycü, ona zevahirin altındaki batınî hakikatları keşfettirir.

Fakat bununla beraber sanatta yegâne esas her halde gördüğünü istinsah etmektir. Bediyyat bazırgânlarının hoşuna gitmese de deyeceyim ki bunun gayri olan her usul tamamen menhustur. Tabiatı güzelleştirmenin düsturu, bir reçetesi yoktur. Mes'ele ancak *görmek*, ten ibarettir.

Şüphesiz orta derecede bir insan tabiatı istinsah ederken hiç bir vakit bir sanat eseri vücade getirmez: zira o, *görmek-sizin* bakar; o sebeple teferruattan her birini istediği kadar itina ile gösterebilir, netice gene adî olur, ve farik bir sıfatı da haiz olamaz. Lâkin sanatkârlık vakıa orta derecede insanların kârı olmadığı gibi bu gibilere verilecek nasihatlar dahi nakadar eyi olursa olsun hiç bir vakit hüner ve hazakat bahsedemez.

Hakikî sanatkâra gelince o, bilâkis, *görür*: yani kalbi üzerine adeta aşılarmış olan gözü, tabiatın içine pek derin nüfuz eder.

İşte bunun içindir ki sanatkârın yalnız kendi gözüne itimat etmesi kifayet eder.»

VAHİD

